

OCCO

Eerste druk augustus 2026

© Copyright 2026 DAAN DOESBORGH, AMSTERDAM
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/
of openbaargemaakt, op welke wijze ook, zonder voor-
afgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Ook
tekst- en datamining van deze uitgave is zonder vooraf-
gaande schriftelijke toestemming van de uitgever niet toe-
gestaan.

Daan Doesborgh

Occo

Uitgeverij Van Oorschot
Amsterdam

‘And as things fell apart, nobody paid much attention.’
David Byrne

Inhoud

9	Proloog
17	Deel I
105	Interlude
113	Deel II
149	Interlude
153	Deel III
181	Epiloog
185	<i>Belangrijke personages</i>
187	<i>Verantwoording</i>

Proloog

Amsterdam, 15 maart 1345

Aan de kade dobbert een rijtje sloepen, als biggen die aanliggen bij hun moeder. De zon is nog niet lang onder en boven de Amstel vouwt een waaier grijze lentewolken zich uit, de regenbui van vanmiddag trekt verder naar het zuiden en het belooft een koele, heldere nacht te worden. Maar voor mij geen sterren vanavond, ik ben veroordeeld tot de benauwde slaapkamer van Aert, waar de geuren van de looierij in de zware gordijnen hangen en de haard staat te loeien dat het een aard heeft. En boven alles uit het gerochel van mijn arme broer, die als een bleek spook in zijn bed ligt. Even mag ik de frisse lucht in, nu ik met gehaaste stappen door de donkerende stad loop. Het spektakel boven de Amstel verdwijnt achter de huizen van de Vijgendam, en ik sla links af richting de kerk. Ik probeer mijn pas te versnellen maar dat gaat niet meer zonder op rennen over te gaan. Dat durf ik dan weer niet, bang dat de galmende slagen van mijn schoenen op de straatstenen als een affront de huizen binnendringen, iets verstoren achter deuren waar ik nooit zal komen.

De kerk is een hoge kolos die aan alle kanten dicht wordt genaderd door lage huizen, en door de open deur van de pastorie waait een vreemde lucht naar binnen. De damp van duizend kookpotten vermengt zich met de rioolstank

van het water en de verre geur van lenteregen. De geur van een maartse avond waarop mijn broer ligt dood te gaan aan de andere kant van de stad, een afstand die nog nooit zo groot heeft geleken. De meid heeft de pastoor gehaald, ik probeer niet tegen de deurpost te leunen, en strijk tevergeefs een vouw in mijn schort glad. Ik ben niet gekleed op een ontmoeting met de pastoor.

Hij verschijnt in de deuropening en knikt als hij me ziet, mijn andere broer Dirk is vanmiddag al langs geweest. Zoals Aert verkrampt en hoestend in zijn bed ligt te braken, zo golft een smeekbede mijn mond uit als ik aan de pastoor uitleg hoe angstig het ervoor staat met mijn broer, hoeveel zwakker, hoeveel bleker hij de afgelopen uren is geworden.

‘Goed, dan zal ik toch maar komen,’ zegt hij.

Ik zucht. ‘Dank u, meneer pastoor.’ Ik weet niet zeker of ik zucht van opluchting, of omdat ik nog altijd buiten adem ben, maar ik voel een ontspannen warmte door mijn buik gaan.

Achter de pastoor aan loop ik het kerkplein op. Hij stapt resoluut op een van de huizen af, een houten gevel met kleine raampjes en een lage deur, waarop hij klopt. De pastoor groet de man die opendoet, en wijst naar mij.

‘Ik moet haar broer het sacrament gaan geven, is Reiner nog op?’

De man knikt, verdwijnt het huis in, en komt even later terug met een jongen, een jaar of tien, met sluik blond haar. De pastoor groet de man en draait zich weer om naar de kerk, met de jongen naast zich. Ik loop achter de twee aan de sacristie binnen, waar een klein halletje naar een kamer leidt die het tweetal binnengaat. De pastoor opent een grote kast die volhangt met smetteloze gewaden, en sluit dan de deur.

In het halletje wacht ik een tijdje, tot de deur weer geopend wordt en Reiner en de pastoor een gedaanteverwisseling hebben ondergaan. Elke stap is een zacht ruisen van lange plooien stof, Reiner draagt een wit hemd waar een vuurrode toga onderuit komt, en de pastoor, daarnet nog in een strakke soutane, is een en al draperie in zijn witte albe. Ik heb de pastoor nooit anders gekend dan als een man met twee verschijningsvormen: de strenge gestalte in het zwart die ik op de markt of in een winkel tegen kan komen, en de imposante priester die in een opeenstapeling van rijke gewaden elke zondag een wonder voltrekt. Hoewel ik weet dat die twee mannen dezelfde zijn, is het verschil zo indrukwekkend, ook nu hij geen met goud geborduurd kazuifel draagt, dat het moeilijk te geloven is dat er achter die gesloten deur alleen een kostuum en geen persoon is verwisseld. Uit een rek aan de muur pakt Reiner een lange stok met een haak, waaraan hij een brandend lantaarntje bevestigt. De pastoor houdt een etui vast, daar moeten de hostie en de olie in zitten. Reiner loopt langs me heen de deur uit, hij heeft nog altijd geen woord tegen me gezegd, en de pastoor wenkt dat ik hem moet volgen.

Het gesyncopeerde klepperen van mijn schoenen en die van de pastoor en Reiner stuitert langs de gevels aan het water. Wat uitnodigend eigenlijk, zoals de Sint-Nicolaas als een echte schipperskerk met zijn gezicht, de toren, naar de rivierkant ligt. Maar zijn uitzicht wordt belemmerd: keek je een paar jaar geleden nog zo vanuit de kerk op het water, de afgelopen tijd verschijnt het ene na het andere huis tussen de Kerkstraat en de rivier. Het lijkt alsof er elke dag huizen bij komen, alsof de stad groter wordt terwijl je staat te kijken.

Het lantaarntje aan Reiners staf zwenfelt af en toe ver-
vaarlijk heen en weer. Zijn uitrusting is duidelijk gemaakt
voor langzaam en eerbiedig schrijden, maar de pastoor
weet hoe ziek Aert is, en maant Reiner regelmatig tot ge-
paste haast. We zijn bijna op de dam, goddank. Hij kan al
dood zijn, dan komt hij in de hel. Maar hij weet, hoopt dat
we eraan komen, dat houdt hem vast bij kennis.

De pastoor loopt zwijgend voor me uit achter het lan-
taarntje aan. Af en toe groet hij een passant, hij kent er
meer dan ik, en voor mij neemt niemand zijn hoed af. Op
de dam komt tussen de huizen door soms ineens een bries
van over het water. Het is niet koud, en toch ril ik. Wan-
neer heb ik voor het laatst gegeten? Het voelt alsof ik al we-
ken aan dat bed sta, met natte doeken sleep, maar dat kan
niet kloppen. Hoelang is het nu geleden? Vrijdag stond
Dirk op de stoep, of ik bij Aert wilde gaan kijken, want die
hoest ging maar niet over. En vandaag is het de vijftiende,
donderdag. Daar ga je al, nog geen week. Vreemd is dat
toch.

Eindelijk, eindelijk slaan we de hoek om, de Bindwijk
in. Nu zijn we er echt zo, en als hij dood zou zijn dan was
zuster Catharina ons allang tegemoet komen rennen. Ik
zie het huis van Pietersz al, en daar is het zwarte uithang-
bord met de witte letters. *Aert Dircksz loyer*. Ik kan de
vorm van de letters dromen, het krulletje aan de c, hoe
de verf onderaan de z iets gevlekt heeft, de grillige onder-
rand waar de verf is afgebladderd en het hout door weer en
wind weggevreten. Daaraan kon je eigenlijk al merken dat
Aert iets onder de leden had.

Bij het huis aangekomen blijven Reiner en de pastoor
voor de roodgeverfde deur staan. De donkere steeg naar

de looierij gaapt als een keel. Ik duw de deur open en laat het ruisende tweetal binnen, waar het nog altijd drukkend warm is.

‘Pastoor, wat fijn dat u er bent,’ zegt zuster Catharina.

Dan zie ik pas dat de kamer in de tussentijd onherkenbaar getransformeerd is. Op het bed ligt een prachtige witte doek die zuster Catharina uit het Begijnhuis moet hebben gehaald, waarop het Lam Gods geborduurd is, zo levensecht dat ik het wil aaien. Op Aerts borst ligt een houten kruis, en naast het bed staat een enorme kaars, op een kandelaar. Dankbaar knik ik naar de zuster, en loop dan naar het bed, waar het hoofd van Aert als een monstrans op een altaar boven het laken uitkomt. Hij draait zijn hoofd en kijkt me aan. Zijn gezicht is grijs en doodsvaar maar in zijn wit uitgeslagen ogen blinkt opluchting. Hij probeert te praten; er komt alleen een raspende zucht uit zijn mond. Het lijkt alsof hij ‘Trijn’ probeert te zeggen, of misschien wil ik gewoon graag mijn naam horen in die gepijnigde klanken uit zijn keel.

Wat de pastoor dan prevelt in het Latijn ontgaat me. Ik staar afwezig naar zijn handelingen, de olie, het kruis op Aerts voorhoofd, een hostie die op een droge, zieke tong wordt geplakt. Het hele ritueel moet een kwartier of zo hebben geduurd, maar het voelt maar een paar tellen later als de pastoor me aankijkt en zegt dat hij weer vertrekt. Ik dank hem, laat hem uit. Het lichtje van Reiner verdwijnt schommelend tussen de huizen en even later sta ik alweer de kachel op te poken alsof ik nooit buiten ben geweest. De lucht in de kamer voelt dik als groentestoof, en ruikt zurig, vermengd met rook. Aert doet een moeizame poging over-eind te komen en kokhalst. Zuster Catharina en ik schieten allebei op hem af om de schaal van onder zijn bed naar zijn

kin te brengen, de zuster is me net voor. Met een van pijn vertrokken gezicht geeft Aert over. In de tinnen schaal drijven slierten gal en bloed rond een spierwitte cirkel. Zuster Catharina loopt naar de haard en gooit het braaksel erin. Ik schrik. Mag je een hostie zomaar in het vuur gooien? Ze prevelt een gebed, de gal sist in de vlammen en het lichaam van Christus verdwijnt in de gloeiende kolen.

De volgende ochtend ligt Aert roerloos in zijn bed, het is maar goed dat we de pastoor nog zo laat hebben gehaald. Ik wist het ergens natuurlijk wel, dat het zo zou gaan, en tegelijk wist ik het niet. Ik voelde ook een enorm vertrouwen dat we later nog eens tegen een werkbank in de looierij geleund een glas gruit zouden drinken en herinneringen op zouden halen aan die keer dat hij zó ziek was dat we hem zelfs het sacrament toe hebben laten dienen, wat achteraf gelukkig allemaal niet nodig was gebleken, maar toch, toen hij zo grijs en stil in bed lag leek het kantje boord. Alleen was het dus boord, overboord, als dat is hoe die uitdrukking werkt.

Toch zal mijn broer dankzij de pastoor en onze nachtelijke ijltocht wel naar de hemel mogen. Bij die gedachte schrik ik op. Aert heeft gisteren zijn hostie uitgespuugd, en de zuster heeft hem in de haard gegooid. Ik ren erheen, al weet ik niet waarom. Om beurten hebben zuster Catharina en ik bij Aert gewaakt, en telkens nieuw hout op het vuur gegooid. Pas toen Aert niet meer leek te ademen hebben we de haard verwaarloosd, en wat de hele nacht een stevig brandend vuur was is tijdens het wakker schudden, daarna huilen, daarna wassen, in een zielig hoopje smeulende kolen veranderd. Maar wat vaststaat is dat er na die uren helse hitte niets meer rest van Aerts braaksel of van

de hostie, die moet nog eerder in de hemel zijn aangekomen dan mijn arme broer.

Toch roer ik met de pook door de sintels, en laat dan van schrik de ijzeren pook op de vloer kletteren. Tussen de grijze snippers as, de zwarte kolen en de gloeiende puntjes word ik door een rond, wit oog aangestaard. Waar je de pupil verwacht is een kruisje in het oppervlak gestempeld. Ik steek tegen beter weten in mijn hand in de haard en pak tussen de gloeiende kolen de hostie beet. Die voelt niet warmer dan de hostie die ik twee dagen later van de pastoor in mijn hand krijg gedrukt, misschien zelfs kouder, alsof hij niet een hele nacht in een laaiend haardvuur heeft gelegen, maar in een kelk in de sacristie.

De zuster komt op me afgesneld, ze denkt dat ik mijn hand heb verbrand, dat ik mijn verstand heb verloren. Zo voelt het ook. Ik draai me om naar zuster Catharina, ik kan geen woord uitbrengen en strek alleen mijn hand naar haar toe. Ze draait zich om en rent de kamer uit.

Amsterdam, 9 maart 1511

Hun stappen klonken hol op de houten vloer, in de grote lege kamer die naar zaagsel en menie rook. Het rumoer van de Kalverstraat verstomde tot een zachte ruis toen Gerbrich Claesdochter de deur achter zich dichttrok, terwijl haar echtgenoot Pompejus Occo verder de kamer in liep. Door de hoge gevel vol kleine ruitjes viel een wit licht de kamer in, op de pas geschuurde vloer. De ruimte aan de straatkant was groot, een meter of vijf diep over de hele breedte van het pand. Daarachter liep de ruimte nog door, in twee verdiepingen. Met een paar treden naar beneden stond je in een lage ruimte met een haard, een paar treden naar boven lag een grote ruimte die zo te zien doorliep tot de achtergevel, tien meter, misschien wel meer.

‘Het is perfect, Poppe,’ zei Gerbrich, de enige in deze stad die hem bij zijn oude naam mocht noemen.

‘Wacht maar tot je de rest ziet.’

Occo nam zijn vrouw bij de hand en stapte de treden af. Met een paar passen was hij bij de deur, die toegang gaf tot een klein halletje met een houten wenteltrap en weer een deur, die uitkwam op de binnenhaard. Ook deze kamer was groot en baadde in het licht, van een rij kleine vensters die op een binnenplaats uitkeken.

‘Wat is het ruim hè,’ zei hij.

‘Kijk je hier op het water?’

Met een grijns zei Occo: ‘Ga maar kijken.’

Gerbrich sloeg een hand voor haar mond toen ze besefte dat ze na het doorkruisen van dit ruime huis nog steeds niet aan de rivieroever waren, dat er voorbij het binnenplaatsje nóg een huis lag, en daarachter pas, zag ze nog net door de naastgelegen steeg, stroomde de Amstel. In het huis aan het water, vertelde Occo, zat een schoenmaker.

Langs de wenteltrap bereikten ze eerst de tussenverdieping, inderdaad een heel geschikte plek voor een kantoor, met goed licht aan de achterkant en een open doorgang naar de ontvangstruimte aan de straat. Daarboven was nog een verdieping, met drie kamers. Door twee van de kamers liep het rookkanaal van de haard, dat 's winters voor een lichte gloed zorgde, ideaal om in te slapen. De derde was een grote ruimte over de hele lengte van het huis, met een ladder naar een vliering.

Wat Gerbrich nog niet had gezien was dat er in de binnenhaard nog een deur naar een kleine voorraadruimte was, en dat er onder de vloer drie drijvende gemetselde bakken lagen, die stegen en daalden met het waterpeil in de stad, en daardoor het hele jaar koel bleven. Wel wist ze meteen dat dit stadserf, dit kleine landgoed midden in Amsterdam, voorgoed haar thuis zou worden. De grote, schone kamers met het heldere licht vouwden zich vanaf de eerste aanblik vertrouwd om haar heen, de meubels schoven tegen de muren tot ze als noten in een madrigaal perfect op hun plek stonden, en in de leegtes die uit haar nog prille uitzet voortkwamen plaatste ze met zelfverzekerde hand nieuwe aankopen en opdrachten aan lokale meubelmakers.

De stille ruimte aan de voorkant werd het ritselende en